

O'ZBEKISTONDA MILLIY G'OYA VA MAFKURANING SHAKLLANISH TARIXI (1991–2025)

Ravshanov Akbarshoh Normurodovich

Millat Umidi universiteti

Annotatsiya

Ushbu maqolada O'zbekiston mustaqillikka erishgan 1991-yildan boshlab milliy g'oya va mafkuraning shakllanishi, uning tarixiy ildizlari, rivojlanish bosqichlari hamda hozirgi davrda tutgan o'rni haqida so'z yuritiladi (Qodirova 2016). Mamlakatda milliy o'zlikni anglash, tarixiy xotirani tiklash, ma'naviy qadriyatlarni e'zozlash asosida milliy mafkuraning asosiy tamoyillari shakllangani ilmiy manbalar asosida tahlil qilinadi (To'laganov 2019). Shuningdek, 2025-yilgacha bo'lgan davrda "Yangi O'zbekiston" g'oyasining mafkuraviy asos sifatida shakllanish jarayoni yoritiladi (Mirziyoyev 2021).

Kirish

Har bir xalq va millatning rivoji, avvalo, uning milliy g'oyasi va mafkurasi bilan chambarchas bog'liqdir (Karimov 1992). Mustaqillikka erishgan O'zbekiston o'z oldiga milliy davlatchilikni tiklash, xalqning tarixiy xotirasini qayta uyg'otish, milliy o'zlikni mustahkamlash kabi buyuk maqsadlarni qo'ydi (Uvatov 2004). Shu jarayonda milliy g'oya — xalqni birlashtiruvchi, ma'naviy-ruhiy kuch manbai sifatida shakllandi. 1991-yil 31-avgustda e'lon qilingan Davlat mustaqilligi to'g'risidagi qonun nafaqat siyosiy suverenitetni, balki milliy tafakkurning yangilanishini ham anglatdi (O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 2023). Mustaqillikning ilk yillarida mamlakatda mafkuraviy bo'shliq mavjud edi. Shu bois milliy g'oya va mafkurani yaratish masalasi davlat siyosati darajasiga ko'tarildi (Askarov 2020).

Milliy g'oyaning tarixiy ildizlari

O'zbekiston hududida shakllangan mafkuraviy tafakkur manbalari qadimdan boy tarixiy va ma'naviy ildizlarga ega (Uvatov 2004). Avesto, Alisher Navoiy, Amir Temur, Ahmad Donish, Jadidlar merosi milliy o'zlikni anglashda asosiy tayanch bo'ldi (Yo'ldoshev 2022). Ayniqsa, XX asr boshlaridagi jadidchilik harakati "millatni uyg'otish", "ma'rifat bilan ozodlikka erishish" g'oyasini ilgari surgan edi (Qodirova 2016). Mustaqillikdan so'ng bu tarixiy g'oyalar zamonaviy sharoitda qayta talqin qilindi. Birinchi Prezident Islom Karimov milliy mafkuraning nazariy asoslarini ishlab chiqib, uni xalq ongiga singdirish masalasini davlat siyosatining muhim yo'nalishiga aylantirdi (Karimov 2008). Uning "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch" va "O'zbekiston kelajagi buyuk davlat" kabi asarlari bu borada asosiy manba bo'ldi (Karimov 1992; Karimov 2008).

Mustaqillik davrida milliy g'oyaning shakllanish bosqichlari (1991–2016)

Birinchi bosqich (1991–2000 yillar): Mustaqillik e'lon qilinganidan so'ng milliy mafkura g'oyaviy-siyosiy asos sifatida shakllana boshladi. 1993-yilda "Ma'naviyat va ma'rifat markazi" tashkil etildi, 1994-yilda "Milliy istiqlol g'oyasi" konsepsiyasi ishlab chiqildi ("O'zbekiston Respublikasi Ma'naviyat va ma'rifat markazi" hujjatlari to'plami 1994–2024). Ushbu davrda asosiy e'tibor "O'zbekiston – umumiy uyimiz" tamoyiliga qaratildi (To'laganov 2019).

Ikkinchi bosqich (2001–2016 yillar): Bu davrda milliy mafkura davlat siyosatining barcha sohalariga chuqur singdi. 2000-yilda "Milliy istiqlol g'oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar" o'quv qo'llanmasi tasdiqlandi (Qodirova 2016). Ushbu mafkura yosh avlodni vatanparvarlik, milliy g'urur, fuqarolik mas'uliyati ruhida tarbiyalashda muhim o'rin tutdi (To'laganov 2019). Islom Karimov rahbarligida milliy mafkuraning quyidagi asosiy yo'nalishlari shakllandi:

O'zbekistonning milliy manfaatlarini himoya qilish;

millatlararo totuvlik va diniy bag'rikenglikni ta'minlash;

tarixiy xotira va ma'naviy merosni asrash;

vatanparvarlik va fuqarolik burchini yuksaltirish (Karimov 2008; Askarov 2020).

Yangi bosqich: Yangi O'zbekiston mafkurasi (2017–2025)

2016-yilda Prezident Shavkat Mirziyoyev rahbarligida mamlakatda “Yangi O'zbekiston” konsepsiyasi shakllandi (Mirziyoyev 2021). Bu yangi mafkuraviy yo'nalish o'tgan davr tajribasiga tayangan holda, demokratik islohotlar va ochiqlik siyosatiga asoslandi (Yo'ldoshev 2022). “Yangi O'zbekiston” g'oyasi quyidagi tamoyillarga tayanadi:

Inson qadri va huquqlarining ustuvorligi;

Adolat va qonun ustuvorligi;

Ma'naviy yangilanish va xalqparvarlik;

Milliy manfaatlarni global dunyoda himoya qilish (Mirziyoyev 2021). Prezident Mirziyoyevning “Inson qadri uchun” g'oyasi milliy mafkuraning yangi bosqichini ifoda etadi. “Yangi O'zbekiston – Yangi hayot” shiori esa jamiyatni yangilanish, bunyodkorlik va islohotlarga safarbar etuvchi g'oyaviy dasturga aylandi (Mirziyoyev 2021; Askarov 2020). Shuningdek, 2022–2025-yillarda “Uchinchi Renessans poydevorini yaratish”, “Milliy g'oya – milliy taraqqiyotning harakatlantiruvchi kuchi” mavzularida o'tkazilgan ilmiy anjumanlar milliy mafkurani yangicha mazmunda yoritishga xizmat qilmoqda (Yo'ldoshev 2022).

Milliy g'oya va mafkuraning ijtimoiy ahamiyati

Milliy g'oya jamiyatni birlashtiruvchi, ma'naviy birlikni ta'minlovchi kuchdir (Karimov 2008). Uning asosiy vazifasi – fuqarolarning Vatanga sadoqatini, milliy iftixorini mustahkamlash, yosh avlodda ma'naviy immunitetni shakllantirishdan iborat (To'laganov 2019). Bugungi kunda O'zbekistonda milliy mafkura quyidagi yo'nalishlarda o'z ifodasini topmoqda:

ta'lim tizimida “Milliy g'oya va ma'naviyat asoslari” fanining o'qitilishi (Qodirova 2016);

ommaviy axborot vositalarida milliy qadriyatlarni targ'ib etuvchi dasturlar;

fuqarolik jamiyati institutlari faoliyatida ma'naviy-ma'rifiy ishlarning kengayishi (Uvatov 2004). Milliy mafkura xalqning ijtimoiy ongini, fuqarolik mas'uliyatini va davlat mustaqilligini mustahkamlashga xizmat qilmoqda (Askarov 2020).

Xulosa

O'zbekiston mustaqillikka erishgan 1991-yildan 2025-yilgacha bo'lgan davr milliy g'oya va mafkuraning shakllanish va takomillashish bosqichlarini o'zida mujassam etadi (Yo'ldoshev 2022). Agar Islom Karimov davrida milliy mafkura istiqlolni mustahkamlashga qaratilgan bo'lsa (Karimov 1992; Karimov 2008), Shavkat Mirziyoyev davrida u inson qadri va adolat tamoyillariga asoslangan yangi mazmun kasb etdi (Mirziyoyev 2021). Milliy g'oya xalqni birlashtiruvchi, milliy taraqqiyotga ruh baxsh etuvchi omil bo'lib, O'zbekistonning demokratik, farovon va ma'naviy jihatdan yuksak jamiyat qurish yo'lida g'oyaviy poydevor vazifasini o'tamoqda (Askarov 2020; Qodirova 2016).

Adabiyotlar

- Askarov, A. (2020). *O'zbekiston davlatchiligi va milliy mafkura asoslari*. Samarqand.
- Karimov, I.A. (1992). *O'zbekiston kelajagi buyuk davlat*. Toshkent: O'zbekiston.
- Karimov, I.A. (2008). *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. Toshkent: Ma'naviyat.
- Mirziyoyev, Sh.M. (2021). *Yangi O'zbekiston strategiyasi*. Toshkent: O'zbekiston.
- O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. (2023). Toshkent: Adolat.
- Qodirova, N. (2016). *Mustaqillik mafkurasi va ma'naviy yuksalish*. Toshkent: Istiqlol.
- To'laganov, A. (2019). *Milliy g'oya va mafkura asoslari*. Toshkent: TDPU nashriyoti.
- Uvatov, U. (2004). *Donolardan saboqlar*. Toshkent: Ma'naviyat.
- Yo'ldoshev, M. (2022). *O'zbekistonning ma'naviy taraqqiyot konsepsiyasi*. Toshkent: Fan.
- “O'zbekiston Respublikasi Ma'naviyat va ma'rifat markazi” hujjatlari to'plami (1994–2024).